

KORKU İKTİDARI

ŞİRKETOKRASİ

ULUSÖTESİ SERMAYENİN ELEŞTİREL
EKONOMİ POLİTİĞİ

Nurhan Papatya

**KORKU İKTİDARI
ŞİRKETOKRASİ
ULUSÖTESİ SERMAYENİN ELEŞTİREL
EKONOMİ POLİTİĞİ**

Nurhan Papatya

Genel Yayın Numarası: 463
ISBN: 978-625-93408-5-2
1. Basım, Mart 2026

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.©2026
Efîl©2026

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.
Sertifika No: 45550

Genel Yayın Yönetmeni: Serenay Dıraz
Grafik Tasarım: Ferhat Önder

Baskı: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Ticaret Anonim Şirketi
Üniversiteler mah. 1606 cad. no:8/1 Çankaya/Ankara
Telefon: 0312 266 44 10
Sertifika Nu.: 46519

EFİL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.
Bağcılar Mahallesi Şemsettin Günaltay Caddesi 283. Sokak Ata Apartmanı
No: 9/7 06670 Çankaya/Ankara Türkiye
Tel : (+90) 312 442 52 10
GSM : (+90) 541 232 00 46
<http://www.kitapsaati.com.tr> • [instagram.com/efilyayinevi](https://www.instagram.com/efilyayinevi) • [twitter.com/efilyayinevi](https://www.twitter.com/efilyayinevi)

ÖNSÖZ

Küçükken en çok sevdiğim kitaplardan biri Alice Harikalar Diyarında idi. Aynı kitabı birkaç kez okuduğumu hatırlıyorum. O yaşlarda bunun nedenini açıkça ifade edemesem de, hikâyenin bende bıraktığı duygu basit bir meraktan ibaret değildi. Alice'in girdiği dünyada kurallar sürekli değişiyor, otorite kendini açıklama gereği duymuyor, verilen kararların gerekçesi sorgulanamıyordu. Mantık yerli yerinde duruyor gibi görünürken, adalet duygusu sürekli yerinden oynuyordu. Daha da çarpıcı olan, bu tuhaflığın hikâye içinde olağan bir durum gibi sunulmasıydı. Olan biten gerçek bir tartışma konusu olmaktan çıkmış, karakterler dayatılan düzene uyum sağlamayı yeterli görür hâle gelmişti.

Alice'in karşılaştığı Kraliçe'nin "önce ceza, sonra yargı" buyruğu, çocuk aklımla bile tuhaf gelmişti. Karar verilmişti; yargılama ise yalnızca bir formaliteydi. Zamanın, adaletin ve anlamın tersine çevrildiği bu sahnede asıl mesele, verilen hükmün doğruluğu değil; karar alma yetkisinin kimde toplandıydı. Bu dünya, iktidarın gerekçe üretmeden işleyebildiği bir düzeni temsil ediyordu.

Yıllar sonra, çağdaş siyasal ve ekonomik düzeni anlamaya yöneldiğimde bu çocukluk okuması zihnimde yeniden belirginleşti. Çünkü modern iktidar biçimleri de benzer bir işleyiş mantığına sahiptir. Kurallar vardır, ancak neden var oldukları belirsizdir. Kararlar alınır, fakat karar alma süreçleri görünmezleşmiştir. İtiraz mümkündür gibi görünür, ancak etkisizleştirilmiştir. Korku bu düzen için-

de yüksek sesle değil; sessizlik üzerinden, gündelik hayatın doğal bir parçası hâline getirilerek üretilmektedir.

Bu kitap, yaklaşık dört buçuk yıla yayılan yoğun bir düşünsel emeğin ürünüdür. Bu süre boyunca korkunun bireysel bir duygu değil, toplumsal rızayı örgütleyen yapısal bir iktidar tekniği olarak nasıl işlediği üzerine çalıştım. Bu çalışma, yoksulluğun yalnızca maddi bir eksiklikten ibaret olmadığını; siyasal karar alma süreçlerinden dışlanma, hesap soramama ve başkaları tarafından belirlenen bir toplumsal düzene razı olma hâliyle birlikte derinleştiğini açık biçimde görünür kılmıştır. İnsanların oy kullandığı, ancak siyasal süreçler üzerinde etkilerinin sınırlı kaldığı düzenlerde demokrasinin yerini temsili bir suskunluk almaktadır. Bu bağlamda sessizlik bir erdem değildir. Çoğu zaman, bilgiye erişimin sınırlandığı ve sorgulama imkânlarının daraltıldığı koşullarda üretilen korkunun başka bir adıdır. İktidar, insanları doğrudan susturarak değil; susmayı makul, güvenli ve kaçınılmaz bir davranış hâline getirerek kalıcılaştırmaktadır. Korku, bu yönüyle çağdaş şirketokrasi düzeninde kurumsallaşmış ve sistematik biçimde işleyen bir siyasal araç olarak işlemektedir.

Bu çalışma, iktidar yapılarının tarihsel bağlam içinde korkuyu hangi maddi araçlar, kurumsal mekanizmalar ve doğrudan şiddet pratikleri aracılığıyla ürettiğini; bu üretim süreçlerinin modern kapitalist üretim ilişkileri, enerji politikaları ve savaş ekonomisi içinde nasıl somutlaştığını analiz etmektedir. Şirketokrasi kavramı bu çerçevede, ulusötesi sermayenin siyasal iktidarla eklemlenerek pazar mantığını egemenlik formuna dönüştürdüğü; siyasal kararların ekonomik gereklilik iddiası üzerinden temellen-

dirildiği ve emperyal ölçekte tahakküm üreten bütünleşik bir iktidar yapısını ifade etmektedir. Bu yapı içinde korku, savaş, terör, krizler, güvencesizlik ve sürekli belirsizlik üzerinden dolaşıma sokulmakta; rıza, doğrudan baskıdan çok ekonomi-politik bağımlılık ilişkileri aracılığıyla üretilmektedir.

Kitabın amacı, okuru rahatlatmak değildir. Alışıldık açıklamaları yeniden üretmek ya da mevcut düzenle uzlaşmak gibi bir iddiası bulunmamaktadır. Amaç, çağdaş iktidarın ekonomi-politik temellerini görünür kılmak; korkunun, yoksullaşmanın ve siyasal edilgenliğin nasıl aynı yapısal düzlemde üretildiğini tartışmaya açmaktır. Bu eleştirel çalışma, mevcut düzeni açıklamakla yetinmemekte; onu sorgulanabilir ve tartışılabilir hâle getirmeyi hedeflemektedir. Çünkü iktidarın ekonomik biçimleri görünmez kaldıkça, korku sıradanlaşmakta; korku sıradanlaştıkça, tahakküm kalıcılaşımaktadır.

İÇİNDEKİLER

- Önsöz
- Giriş Yerine Bir Açılış Manifestosu
Bu Korku İktidarı Değilse Nedir?

I

KORKU İKTİDARI SORUNLU BİR KAVRAMIN TOPLUMSAL ANATOMİSİ

- Korku İktidarının Ontolojik Sahnesi ve Toplumsal Kodları33
- Korkunun Ekonomi Politikası: Tarihsel Materyalist Bir
Çözümleme 71
- Av ve Avcı Diyalektiğinde Korku İktidarı: Şiddetin Tarihsel,
Coğrafi ve İdeolojik Arkitektoniği 88
- Korku İktidarının Tarihsel Biçimleri110
- Korku İktidarının Teolojije Dayalı Oligarşik Yapıları121

II

İMPARATORLUK UYGARLAŞTIRMA MİSYONU OLARAK ŞİRKET GÜDÜMLÜ SÖMÜRGEÇİLİK

- Şirketokrasinin Öncülleri: “İmtiyazlı” Şirketlerin Doğuşu:145
- Kıtlik Korkusu ve Cennetin Bolluk Bahçesine Kanlı Yolculuk147
- Korku Tacirlerinin Keşif Gezisi: Yağmacılık, Yerleşim ve Şiddet 158
- Sömürünün Görünmez Bedeni: Doğu Hindistan Şirketleri.....182
- Şirketokratik Görünmez El: Devlet Dışı Askeri Karteller 201
- Plassey Savaşı ve Doğu'nun Britanya'ya Zenginlik “İkramı” 208
- “İkram”ın Eksik Bileşenleri.....214
- İmparatorluğun Rotası Batıya Doğru Gidiyor: Amerika'da Kök
Salmak.....216
- İş Birliği Kültürünün İdeolojik İnşası..... 228

– Şirket Korkusu	242
– Yasal Araçlar ve Özel Otoritenin Temelleri	255
– Şiddet ve İşçi Sınıfının İnşası: İlkel Birikim ve İşsizlik Korkusu	268
– Topyekûn Savaşa Doğru: Ludendorff'un Yolunda	278
– Rothschild–Rockefeller Ekseninde: Anglo-Amerikan Sermaye İttifakının Şekillenmesi	304
– Sermaye ve Akıl Arasında: Para ve Beyin Evliliği	341
– Kıyamet Olarak Savaş; Kurtuluş Olarak Savaş	349
– Faşizm ve Ötekinin Korkusu	353

III

DAVETLE GELEN ŞİRKETOKRASİ TOPYEKÛN EKONOMİK KUŞATMA VE SAVAŞ EKONOMİSİ

– Dünya Düzeninin Yeniden İnşası	375
– Komünist Komplolara Korkusu ve Dünya Güvenlik Doktrini	379
– Entelektüel Silahlanma: Neoliberal Düşüncenin Kurumsal İnşası	383
– Devletçilik Korkusunun Emperyal Tasarımı	392
– Korkunun İttifakı: Kızıl Tehditten NATO Güvenlik Doktrinine	404
– Komünizm Karşıtı Konsensüs: Bilderberg Konferansı ve Avrupa'nın Jeopolitik Yeniden Yapılandırılması	416
– Tekno-Şirketokrasinin Yükselişi	430
– McCarthycilik ve Sivil Toplumun Yeniden Şekillendirilmesi	433
– Ekonomik Bunalım ve Egemenlikte Gerileme Yanılsaması	442
– Kızıldan Sonra: Düşmanın İnşası ve Terörün Yeniden İcadı	470
– Dogmatik Narkoz: Sessiz Panikten “Yeşil Tehdit”e	475
– 11 Eylül'den Sonra: Korku, Güvenlik ve Jeoekonomik Müdahale Stratejileri	481
– Sermaye İçin Yeni Cepheler: Çin, Ukrayna ve Jeoekonomik Güvenlik	493
– Son Söz: Emperyal Tahakküm ve Özgürleşmenin Tarihsel Koşulları	505

– **Kaynakça**

GİRİŞ YERİNE

BİR AÇILIŞ MANİFESTOSU

*Bu Korku İktidarı Değilse Nedir?*¹

“Egemenliğin devamı için korkuya ihtiyaç vardır.”

— Thomas Hobbes, *Leviathan*, 1651.

“Korku, üretimin değil; tahakkümün hammaddesidir. Zamanla biçim değiştirirse de, düşüncenin coğrafyasını çitleyen asli unsur olmayı sürdürmektedir.”

— *Bu çalışmadan*

“Eğer altta işleyen yapısal dönüşümleri gözetmeksizin, yalnızca olayların seyrini –dünya ölçeğinde olsa bile– aktarmakla yetinirsek, bugün dünyada hüküm süren güçleri kavramamız mümkün değildir. Asıl ihtiyaç duyduğumuz şey, yeni bir kavramsal çerçeve ve yeni terimlerdir. Elinizdeki kitabın yapmaya çalışacağı şey tam da budur.”

— *Geoffrey Barraclough, An Introduction to Contemporary History*, 1964

1. Giriş bölümünde dipnotlandırma tercih edilmemiştir. Bu bölüme ilişkin tüm kaynaklar ve kuramsal dayanaklar, kitabın sonunda yer alan Kaynakça kısmında ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

21. yüzyılın ilk çeyreği, insanlık tarihine yalnızca teknolojik devrimler ve küreselleşme dalgalarıyla değil, derinleşen eşitsizlikler, yaygın güvencesizlik ve kalıcı kriz atmosferiyle damgasını vurmuştur. Salgınlar, bölgesel savaşlar, enerji ve gıda krizleri tesadüfi felaketler olmayıp; mevcut iktisadi düzenin hem ürettiği hem de pazarlama ve yönetim stratejisine dönüştürdüğü olgular olarak ortaya çıkmaktadır. Bu krizler, sermayenin yeniden yapılanma süreçlerini hızlandırmakla kalmayıp, devletin rolünü, güvenlik doktrinlerini ve toplumsal ilişkileri radikal biçimde yeniden tanımlamaktadır. Günümüz şirketokrasisi, tarihsel öncüllerinde olduğu gibi, kendi çıkar rejimini yansıtan bir dünya düzeni kurma hedefiyle çok yönlü baskı biçimlerini seferber etmekte; karşılaştığı tüm yapısal krizleri ve toplumsal direniş alanlarını sistematik biçimde bastırmaktadır. Bu tahakküm düzeni, emperyal sömürgeciliği—silahlı yağma rejimini—daha kurumsal ve küresel ölçekte yeniden üretmektedir. Ancak eski ve yeni biçimler arasındaki temel fark, yıkımın ölçeğinde ve kitle imha araçlarının aleni kullanımında ortaya çıkmaktadır.

Bu nedenle, militarist aygıtların ötesinde siyasal iktidar, kendi çıkarları doğrultusunda örgütlenme biçimlerini sürekli yeniden şekillendirirken, siyasal erk de ser-

maye merkezli bir tahakküm mekanizmasına dönüşür. Bu dönüşüm yalnızca yönetim yapılarını dönüştürmekle kalmaz; egemenlik ilişkilerinin ideolojik ve kurumsal temellerinde de köklü bir yeniden tanımlamayı beraberinde getirir. Bu bağlamda ortaya çıkan yapısal dönüşümler, Göran Therborn'un (1977) 'iktidarın kapasitesi' (power to) ile 'iktidarın tahakkümü' (power over) ayrımı üzerinden güç ilişkilerinin yeniden biçimlenişini görünür kılar. Tarihsel olarak birikmiş ve kurumsallaşmış kapitalist sistem ile onun yeniden üretim mekanizmaları, sınıfsal egemenlik ile yönetsel tahakküm biçimleri arasında güçlü ve zorunlu bir bağ kurar. Sınıf kavramı, kapitalizmin tarihsel ve yapısal formasyonlarıyla iç içe geçerken, ulusötesi sermayenin yeniden üretim süreçlerinde etkin rol oynayan teknik ve idari aygıtlar yalnızca araçsal işlev görmekle kalmaz; aynı zamanda ideolojik ve kurumsal taşıyıcılar olarak da hareket eder. Ulusötesi sermaye ağları tarafından inşa edilen yapılar, hükümetler üzerinde dışsal bir baskı aygıtı olarak konumlanmamakta; devletin kurumsal dokusuna nüfuz ederek karar alma, politika üretme ve kaynak tahsis süreçlerinin yapısal bileşenine dönüşmektedir. Bu içkinleşme, siyasal iktidarın biçimsel sınırlarını aşarak devlet aygıtını sermaye birikim rejiminin yeniden üretim mekanizmalarıyla eklemlenmektedir. Bu nedenle "hükümet" kavramını teknik bir idare pratiğine ya da sözde tarafsız bir yönetim aklına indirgemek, siyasal iktidarın maddi dayanaklarını ve sınıfsal karakterini görünmezleştiren indirgemeci bir kavrayış üretmektedir. Bürokratik işleyişle özdeşleştirilen hükümet tasavvuru, onu tarihsel bağlamından ve güç ilişkileri içindeki konumundan kopararak siyasal içeriğini silikleştirmektedir. Oysa hükümet, belirli üretim ilişkileri

zemininde şekillenen sınıfsal egemenliği kurumsal araçlar üzerinden tahkim eden; hukuki, mali ve idari düzenlemeler aracılığıyla bu egemenliği süreklileştiren stratejik bir siyasal aygıt niteliği taşımaktadır.

Kapitalist devletin sınıf karakteri üzerine yürütülen analizler, Ralph Miliband ve Nicos Poulantzas arasındaki tartışmalar üzerinden tarihsel materyalist düşünceye önemli katkılar sunmuştur. Her iki düşünür de devleti, sınıflar-üstü ve tarafsız bir aygıt olarak değil; sermaye birikim süreçleriyle doğrudan ilişkili, sınıf mücadelelerinin kurumsal biçimlere dönüştüğü bir alan olarak kavrar. Belirleyici olan, devletin yalnızca bir yönetim organı değil; egemenlik ilişkilerinin hem ekonomik hem ideolojik düzlemde yeniden üretildiği bir mekanizma olarak işlev görmesidir. Poulantzas'ın özellikle vurguladığı gibi, devlet sermaye sınıfının doğrudan organı olmasa da, bu sınıfın çıkarlarının tarihsel ve sınıfsal çelişkiler bağlamında yoğunlaştığı ve kurumsal biçim kazandığı bir mücadele zeminidir. Bu noktada, Marx'ın *Kapital*'de ortaya koyduğu temel meseleyle dönmek gereklidir: Amaç yalnızca zengin-yoksul ya da yöneten-yönetilen ayrımını görünür kılmak değil; sermaye birikiminin, sınıf ilişkilerinin ve bunların ideolojik ile kurumsal formlarla nasıl sürekli yeniden üretildiğinin içsel yasalarını açığa çıkarmaktır. Bu çerçevede mülkiyet, salt bir sahiplik ilişkisi olarak değil; sermaye ile iktidarın sürekliliğini sağlayan tarihsel olarak inşa edilmiş yapısal bir düzenek olarak görülmelidir. Devlet, bu düzeneklerin taşıyıcısıdır; hükümet ise bu iktidar ilişkilerini hayata geçiren ve meşrulaştıran yönetsel formu temsil eder. Bu ilişkileri çözümlemek için dört kavramsal düzey kritik öneme

sahtidir. Birincisi, elit düzeyidir: karar alma ve denetim mekanizmalarının merkezinde yer alan, ulusötesi finans, enerji ve teknoloji ağlarını yöneten güç bloklarını ifade eder. İkincisi, sınıf düzeyidir; bu yapı tarafından üretilen toplumsal konumları ve eşitsizlikleri, homojen olmayan ve çatışmalı bir yapı içinde görünür kılar. Üçüncü düzey, kapitalin tarihsel ve yapısal birikimidir; üretim tarzlarının, mülkiyet ilişkilerinin ve sınıfsal formasyonların diyalektiğini kavramaya imkân tanır. Son olarak, yeniden üretim mekanizması yalnızca artı-değerin değil; kapitalist-emekçi ilişkilerinin ideolojik ve kurumsal olarak sürekli yeniden inşasını sağlayan düzenekleri kapsar. Bu dört düzey birlikte ele alındığında, şirketokrasinin tarihsel süreklilikleri ve günümüzdeki kurumsallaşma süreçleri daha kapsamlı biçimde anlaşılabilir.

Tarihsel perspektiften bakıldığında, hükümetin siyasal biçimlenişi hiçbir zaman yalnızca yönetsel bir tercih olarak ortaya çıkmamış; aksine, üretim tarzlarının ve sınıf ilişkilerinin somut bir sonucu olarak şekillenmiştir. Özellikle 15. yüzyıldan itibaren Avrupa’da gelişen ticaret kapitalizmi, yalnızca mübadele ilişkilerini dönüştürmekle kalmamış, siyasal örgütlenme biçimlerinde de köklü değişimlere yol açmıştır. Ticaret yollarının yeniden düzenlenmesi, deniz aşırı mülkiyet genişlemeleri ve imtiyazlı şirketlerin ortaya çıkışıyla birlikte ‘hükümet’ kavramı yeni bir anlam kazanmıştır; yönetim artık yalnızca kralların veya parlamentoların tekelinde olmayıp, ticaret, sömürü ve yatırım mantığının kurumsal uzantısı olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Bu tarihsel hattın izleri, Venedik ve Ceneviz şehir devletlerinden başlayıp Londra merkezli Doğu Hindistan Şirketi'ne uzanan kurumsal bir süreklilik içinde takip edilebilir. Günümüzde 'özgün krizler' başlığı altında tartışılan birçok siyasal ve iktisadi sorun, aslında bu şirketin şekillendirdiği ulusötesi sermaye coğrafyasının kalıcı ve kurumsallaşmış miraslarıdır. Hisse senedi balonlarından yolsuzluklara, hükümetlerin şirket çıkarlarını meşrulaştıran politikalarına kadar pek çok olgu, Doğu Hindistan Şirketi'nin tarihsel pratiğinde kök bulur. Özel ordusuyla ulusları işgal eden ve milyonlarca insanı yöneten bu yapı, günümüz şirketokrasi modelinin tarihsel prototipini oluşturmuştur. Ancak bu rol, yakın zamana dek post-emperyal Britanya'nın kamusal belleğinde büyük ölçüde bastırılmış, ideolojik söylemler içinde silinmiş veya görünmez kılınmıştır. Basit bir ticaret organizasyonunun çok ötesinde olan bu egemenlik mekanizması, yasa koyma, savaş ilan etme, vergi toplama ve toprak ilhak etme yetkileriyle donatılmış; yaklaşık iki yüzyıl boyunca siyasal, askeri ve hukuki otoriteyi fiilen üstlenerek klasik devlet işlevlerini yerine getirmiştir. Bu örnek, modern devlet formunun şirket temelli bir yapıyla nasıl bütünleştiğini ve 'devlet'in yalnızca ulusal egemenliğe dayanmakla kalmayıp, sermaye birikimi süreçlerinden doğan tarihsel bir iktidar biçimi olarak nasıl yeniden tanımlandığını açıkça ortfaya koymaktadır.

Günümüzde 'şirketokrasi' olarak adlandırılan yapı, uzun bir tarihsel dönüşümün sermaye birikimi açısından en kurumsallaşmış ve yoğunlaşmış ifadesidir. Tarih boyunca aristokrasi, oligarşi, demokrasi, tiranlık, teknokrasi ve teokrasi gibi yönetim biçimleri, özünde egemen sınıf

ların iktisadi çıkarlarını korumak ve toplumsal denetimi sürdürmek amacıyla biçimlenmiştir. Platon'un aristokrasi, timokrasi, oligarşi, demokrasi ve tiranlık şeklinde yaptığı yönetim formları sınıflandırması, görünüşte çeşitlilik arz etse de, bu formlar iktidarın merkezileştiği ve toplumsal eşitsizliğin sürekliliğini sağlayan yapılar olarak işlev görmüştür.

Bu siyasal sistemler, tarih boyunca farklı üretim tarzlarına uyum sağlayarak varlıklarını sürdürmüş, ancak özünde sınıfsal tahakkümün yeniden üretimini esas almıştır. Aristokrat soylular, tüccar sınıfları ve modern devlet aygıtlarında biriken siyasal iktidar; günümüzde ulusötesi sermaye eliyle kurumsal olarak merkezileştirilmiş, teknik aygıtlarla işlevselleştirilmiş ve şirketokrasi formunda yeniden yapılandırılmıştır. Yönetim biçimlerinin adları değişse de, sınıf ilişkileri ve üretim tarzının belirleyiciliğini koruyan toplumsal yapı, egemenliğin kurucu zeminini oluşturmaya devam etmiştir. Bu zemin, korkunun sistematik olarak üretilmesi ve dolaşıma sokulması olmaksızın sürdürülemez; zira korku, iktidarın yeniden üretiminde işlev gören stratejik bir tahakküm mekanizmasıdır.

Bu nedenle öncelikle iktidar kavramının doğası üzerinde durmak gerekir. İktidar, yalnızca görünür kurumlarda veya bireylerde somutlaşan bir güç değildir; toplumsal sistemlere içkin, zihinleri biçimlendiren, yaşam pratiklerini yönlendiren ve duygusal tepkileri düzenleyen tarihsel bir ilişkiler bütünüdür. Göran Therborn, iktidarın salt bireysel veya kurumsal düzeyde değil; tarihsel olarak biçimlenmiş toplumsal süreçler ve sınıf mücadeleleri üzerinden şekillenen dinamik bir olgu olduğunu “yapısal-süreçsel” yakla-